

Laadukkaat vammaispalvelut edellyttävät riittäviä resursseja

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) viimeisimmän kuntakyselyn (2020) mukaan vammaispalvelujen järjestäminen, määräaikojen noudattaminen ja palvelusuunnitelmien laatiminen ei ole ollut kaikilta osin lainmukaisella tasolla. Tämän ohjeen tarkoitus on muistuttaa tulevia hyvinvointialueita ja kuntia voimassa olevasta lainsäädännöstä ja ohjata niitä varmistamaan, että henkilökohtaisen avun palvelusetelien arvo on riittävä ja kohtuullisuuden vaatimusten mukainen. Ohje koskee hyvinvointialueita 1.1.2023 alkaen ja kuntia sekä kuntayhtymiä 31.12.2022 saakka.

Vammaispalveluja koskevaa lainsäädäntöä uudistetaan. Uusi vammaispalvelulaki sisältäisi säännökset vammaisille henkilöille järjestettävistä sosiaalihuollon erityispalveluista. Uudistettu vammaispalvelulainsäädäntö on tuotu eduskunnan käsittelyyn 22.9.2022.

Vammaissosiaalityö tulee resursoida riittävästi

Kunnan on huolehdittava, että vammaisille tarkoitetut palvelut ja tukitoimet järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisina, kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Jokaisen kunnan käytettävissä tulee olla riittävä määrä asiakastyöhön osallistuvia virkasuhteisia sosiaalityöntekijöitä. Sosiaalihuollon ammattihenkilöissä on säädetty sosiaalityöntekijän erityisistä velvollisuuksista. Sosiaalityöntekijän tehtäviä ei voi siirtää sosiaaliohjaajille tai muille vastaaville työntekijöille.

Erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä vastaa virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä. Asiakkaille tulee myös nimetä omatyöntekijä. Sosiaalihuoltolain tarkoittaman erityistä tukea tarvitsevan henkilön omatyöntekijän tai hänen kanssaan asiakastyötä tekevän työntekijän on oltava sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa tarkoitettu sosiaalityöntekijä. Asu- ja palveluyksiköissä asuville asiakkaille yksikössä nimetty omaohjaaja tai muu vastaava työntekijä ei ole sosiaalihuoltolain tarkoittama omatyöntekijä.

Palvelusuunnitelma ohjaa palvelutarpeen mukaisiin palveluihin

Kunnan on laadittava palvelusuunnitelma vammaisen henkilön tarvitsemien palvelujen ja tukitoimien selvittämiseksi ilman aiheetonta viivytystä siten, kuin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa säädetään. Suunnitelma on laadittava yhteisymmärryksessä, ottaen huomioon vammaisen henkilön tarpeet ja näkemykset. Palvelusuunnitelma on tarkistettava, jos vammaisen henkilön palveluntarpeessa tai olosuhteissa tapahtuu muutoksia sekä muutoinkin tarpeen mukaan, esimerkiksi, jos asiakas pyytää sitä. Suunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteisymmärryksessä asiakkaan kanssa, tai asiakkaan ja hänen laillisen edustajansa kanssa, taikka asiakkaan ja hänen omaisensa tai muun läheisensä kanssa.

Vammaisen henkilön palvelusuunnitelmaa tehdessä on tarkoitus kartoittaa vammaiselle henkilölle sopivat ja tarkoituksenmukaiset palvelut sekä tarkistaa, että nykyiset palvelu- ja tukimuodot vastaavat hänen voimavarojaan ja tarpeitaan. Palvelusuunnitelma ei ole hallintopäätös, mutta se toimii myönnettävien palveluiden pohjana ja perusteluna. Suunnitelmasta tulisi ilmetä asiakkaan arvioitu palveluiden tarve sekä asiakkaan mahdolliset omat toiveet palveluiden suhteen. Suunnitelmaan kirjatut palvelut ja tukitoimet tulee kuitenkin myöntää asiakkaalle, ellei ole perusteltua syytä menetellä toisin. Hallintolain luottamuksensuojaperiaatteen mukaisesti suunnitelma sitoo kuntaa, eikä suunnitelmasta poikkeavaa päätöstä voi tehdä ilman perusteltua syytä. Perusteltu syy voi olla esimerkiksi asiakkaan palvelutarpeen muuttuminen palvelusuunnitelman teon jälkeen.

Lue lisää [vammaispalveluiden käsikirjasta](#)

Kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain mukaisen palvelu- ja hoitosuunnitelman laatiminen on ensisijaisesti palvelujen järjestämisestä vastaavan kunnan vastuulla. Tämän lisäksi asiakkaan palvelua tuottavassa palveluyksikössä tulee laatia käytännönläheisempi palvelun toteuttamissuunnitelma.

Eduskunnan oikeusasiamies on korostanut (EOAK/3560/2020), että esimerkiksi silloin, kun päätetään henkilökohtaisen avun järjestämistavoista ja järjestetään ko. apua, kunnan on otettava huomioon vaikeavammaisen henkilön oma mielipide ja toivomukset sekä palvelusuunnitelmassa määritelty yksilöllinen avun tarve ja elämäntilanne kokonaisuudessaan. Erytystä merkitystä yksilöllisellä palvelusuunnitelmalla on myös silloin, kun vammaisen henkilö ja viranomaiset ovat erimielisiä siitä, millä tavoin vammaispalveluita tai muita sosiaalihuoltolain palveluita tulee järjestää tai toteuttaa. Tämän takia palvelusuunnitelmasta tulee ilmetä viranomaisen ja asiakkaan mahdolliset poikkeavat näkemykset palvelujen järjestämisestä. Vaikeavammaisella henkilöllä on edellä sanottu huomioon ottaen erityinen tarve ja lakiin perustuva oikeus saada itseään koskeva palvelusuunnitelma laadituksi ilman aiheetonta viivytystä.

Päätökset tehtävä ilman viivettä

Vammaispalvelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia koskevat päätökset on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen kuukauden kuluessa hakemuksesta, jollei asian selvittäminen erityisestä syystä vaadi pidempää käsittelyaikaa. Päätös on kuitenkin tehtävä välittömästi, kun käytettävissä on ratkaisun kannalta riittävät tiedot. Sosiaalihuolto- ja vammaispalvelulain mukaan päätös on toimeenpantava viimeistään kolmessa kuukaudessa, kun asia on tullut vireille.

Eduskunnan apulaisoikeusoikeusasiamiehen sijainen on käsitellyt asiaa ratkaisussaan (EOAK/3560/2020). Käsittelyaikaa arvioitaessa on huomioitava asian merkitys tukea hakevalle henkilölle ja hänen perheelleen. Mitä suurempi merkitys asian ratkaisulla on asianomaisen henkilön jokapäiväisen elämän kannalta, sitä ripeämmin asia tulee käsitellä. Viranomaiselle kuuluvaa selvitys- ja päätöksentekovelvollisuuden toteutumisen viivästymistä ei voi perustella vammaispalvelujen henkilöstövajeella.

Henkilökohtaisen avun palvelusetelin arvon tulee olla riittävä

Sosiaali- ja terveysministeriö on kehottanut valvontaviranomaisia kiinnittämään ohjaus- ja valvonta-tehtävissään erityistä huomiota kunnan määrittämän henkilökohtaisen avun palvelusetelin arvon kohtuullisuuteen ja riittävyteen, sekä kunnan toimintaan arvon seurannassa ja tarkistamisessa.

Vammaisella henkilöllä on vammaispalvelulakiin perustuva subjektiivinen oikeus henkilökohtaiseen apuun. Kunta voi järjestää tämän palvelun muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä annetun lain tarkoittamalla palvelusetelillä.

Kun palveluja järjestetään palvelusetelillä, setelin arvon tulee olla kohtuullinen. Palvelusetelilaki edellyttää, että palvelusetelin arvon kohtuullisuutta arvioidaan suhteessa vastaavan palvelun kustannuksiin omana tuotantona tai ostopalveluna. Ei voida odottaa, että kustannukset olisivat lähtökohtaisesti pienemmät, kun palveluja järjestetään palvelusetelillä. Vaatimus palvelusetelin arvon kohtuullisuudesta edellyttää, että setelin arvolla on tosiasiallisesti mahdollista saada niitä palveluja, joihin se on tarkoitettu. Kohtuullisuusvaatimus edellyttää myös sitä, että palvelusetelin arvoa seurataan ja tarvittaessa tarkistetaan esimerkiksi kustannusten noustessa.

Kun järjestetään vammaispalvelulain tarkoittamaa henkilökohtaista apua palvelusetelillä, palvelusetelin arvon täytyy kattaa asiakkaan tarvitseman palvelun hinta kokonaisuudessaan. Vammaispalvelulain nojalla järjestettävästä henkilökohtaisen avun palvelusta ei saa jäädä asiakkaalle omavastuusuutta maksettavaksi. Henkilökohtaisen avun palvelusetelillä tulee käytännössä pystyä kattamaan vaikeavammaiselle henkilölle palvelusuunnitelmassa ja -päätöksessä määritelty riittävä henkilökohtainen apu.

Sovellettavat säännökset

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015) 9 §

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) 7 §

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987) 3 §, 3a §, 7–8 §

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 36 §, 42 §, 45 §, 49 a §

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä (569/2009)

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977) 42 a §

Lisätietoja:

Etelä-Suomen aluehallintovirasto, sosiaalihuollon ylitarkastaja Jaana Jokiniitty ja sosiaalihuollon ylitarkastaja Marja-Leena Alanko

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto, ylitarkastaja Milja Markkanen

Itä-Suomen aluehallintovirasto, sosiaalihuollon ylitarkastaja Anu Hyppönen

Lounais-Suomen aluehallintovirasto, sosiaalihuollon ylitarkastaja Sella Suonio ja ylitarkastaja Terhi Tanner

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto, sosiaalihuollon ylitarkastaja Päivi Räinen

Lapin aluehallintovirasto, sosiaalihuollon ylitarkastaja Marjut Eskelinen

Aluehallintovirastojen puhelinnumero (vaihde) 0295 016 000. Sähköpostiosoitteet ovat muotoa [etu-
nimi.sukunimi@avi.fi](mailto:etunimi.sukunimi@avi.fi)

Valvira, ylitarkastaja Mari Saramaa, puhelin 0295 209 342, etunimi.sukunimi@valvira.fi

Jakelu

Hyvinvointialueet

Kunnat ja kuntayhtymät (kirjaamojen tulee toimittaa tämä ohje vammaispalveluista vastaaville virkamiehille ja sosiaalihuollon järjestämisestä vastaaville toimielimille)